

novih administrativnih instanci i nadležnosti, iltizamskih mutiranja, provođenja međunarodnih odluka i niza drugih poteza, pa i pored otežavajućih propagandnih i stereotipnih definiranja toga svega, djelo *Nepoznata Osmanska država* ne preskače dionice do samog njenog kraja. Koliko dosadašnje nepoznavanje takvih dionica uvjetuje ograničeno ili jednosmjerno poimanje današnje turske politike, može se vidjeti npr. i iz slike bankarstva. Jedan detalj koji nam je blizak u situaciji kad balkanske zemlje sve dublje i dublje tonu u kredite MMFa izmijenit će čak i naše gledanje na današnju Tursku, koja nema takva vanjska dugovanja. U ovoj knjizi se može pratiti kako je zemlja, u historiji poznati “osmanski dug” sa prelaza iz 17. u 18. stoljeće, isplatila tek u drugoj polovini 20. stoljeća. Zaduživanja u evropskim zemljama ko-

štali su Osmansku državu, nakon toga i Tursku u korist tuđih interesa apsolutno na svakom polju.

Dr. Akgündüz se pobrinuo da dokumentirano da sliku Osmanske države od njenog nastanka do kraja. Ako prikaz osim informacije treba nositi i neku bitnu završnu poruku, onda to treba svakako ići u pravcu ozbiljnijeg odnosa prema historiji te države čiji su dio bili i bosanski prostori. Iako stvarnost pokazuje da se neke historije Osmanske države mogu pisati i bez osmanskih izvora, ovo djelo nesumnjivo otkriva kolike to praznine ostavlja u našem poimanju i vlastite historije. Možemo se ne slagati sa nekim stavovima iznesenim u ovom djelu, ali ako pođemo od toga da je knjiga dobra onoliko koliko nagoni čovjeka na razmišljanje, onda će ovo biti djelo koje je nedostajalo u našoj javnosti.

Ramiza Smajić

Daniel Barić, *Proziran i prezren Njemački jezik u hrvatskom društvu u prvoj polovici 19. stoljeća*

Zagreb: Leykam international d.o.o., 2015, 383 str.

Znanstvena povijesna naracija bi nužno, kao što je i povijest koju nastoji da odslika, morala biti kompleksna, oslobođena “moralnog rasuđivanja”, a zaokupljena eksplikacijom i kontekstualizacijom. Historiografija moderne – tradicionalna i nacionalna historio-

grafija – dijelom je bila (i jeste) zaokupljena legitimiziranjem nacionalne države i nacionalne zajednice, te joj cilj nije u tolikoj mjeri bila rekonstrukcija prošlosti u njenoj zamršenoj kompleksnosti, koliko konstruiranje naracije kroz koju je prošlost pojednostavljuju-

će svođena na koherentnost determiniranu ideološkom paradigmom. Unutar opisanih historiografskih tokova koji su se bavili nacionalnom i kulturnom poviješću dio “domaće” kulturne produkcije koji je nastajao u protonacionalnom dobu pod “tuđinskim” kulturnim utjecajem nije smatran integralnim dijelom nacionalnog kulturnog stvaranja, niti vjernim odrazom “izvornog” nacionalnog identiteta. Zbog toga jer se nastojalo zakoračiti u nacionalnu modernu kroz izgradnju nacionalno-kulturnog identiteta lišenog svih “stranih” povijesnih interferencija.

Postmoderni povijesni znanstveni tokovi, između ostalog, kritički su raskrinkali nacionalne i ideološke mitove o čistim identitetima, pokazali su da su moderni nacionalni identiteti konstrukcije koje osmišljava intelektualna elita, a nameće centar državne i nacionalne moći kroz institucionalne i ineh mehanizme, te najbitnije – demokratiziranjem historijskih tema, “silaskom” u svakodnevnicu, obuhvatanjem društvene i državno-teritorijalne strukture u svoj njenoj slojevitosti, kroz sagledavanje odnosa centra i periferije – ukazali su na kompleksnost procesa povijesnog oblikovanja identiteta kroz složene međukulturalne interakcije.

Primjer povijesne znanstvene studije koja se koristi spomenutim postmodernističkim pristupima jeste knjiga Daniela Barića, docenta na francuskom univerzitetu Francois-Rabelais – *Proziran i prezren Njemački jezik u hrvatskom društvu u prvoj polovici 19. stoljeća*.

Period na koji se autor u knjizi ograničava jeste prva polovica 19. stoljeća,

konkretnije period od Bečkog kongresa 1815. god., kojim je restaurirana vlast i utjecaj konzervativne prosvjetiteljske apsolutističke Habsburške monarhije u regijama protonacionalne Hrvatske, pa do sredine stoljeća, tj. 1848. i *Proljeća naroda* kojim je najavljena idejna paradigma i nacionalni ustroj moderne, koja će na koncu srušiti i smijeniti stari imperijalni poredak. Kontekst unutar spomenutog hronološkog okvira obilježen je, kako pokazuje autor, jačanjem osjećaja panslavenske solidarnosti pod idejnim pokroviteljstvom carske Rusije, nasrtajima mađarskog nacionalizma koji teži uvezivanju ciljane nacionalne zajednice kroz naturanje mađarskog jezika, te izrastanjem Ilirskog pokreta.

Geografski, autor se ograničio na regije protonacionalne Hrvatske, a tematski na proces i načine širenja, kao i recepciju njemačkog jezika – kao univerzalnog, *prozirnog*, lišenog emocionalnog naboja i nacionalno-kulturne konotacije – te na početak procesa njegova povlačenja pred izrastajućim nacionalnim hrvatskim jezikom sredinom 19. stoljeća. Pri tome je uzeo u obzir sve regionalne specifičnosti protonacionalne Hrvatske proizašle iz različitog povijesno-kulturnog iskustva, ali i različite uloge i statusa koji im je unutar Habsburške monarhije, od strane centara moći, bio dodijeljen u ukupnom i složenom državnom ustroju. Njemački jezik u prvoj polovini 19. stoljeća je jezik državne administracije, vojske, jezik koji se u pojedinim regijama Hrvatske, shodno strateškim interesima centra moći,

nameće kroz obrazovni sustav, to je i jezik unapredovale znanosti, tehnologije, jezik kulture i književnosti, on posreduje u doticaju sa francuskim i engleskim književnim i kulturnim tekovinama, to je jezik multikulturalnog gradskog središta, “otrov racionalizma” i sredstvo modernizacije vjerskog bogoslužnja – uopće, njemački jezik je sredstvo uvezivanja državne teritorije i civiliziranja “barbara” na periferiji, te kao što autor napominje, njemački jezik posreduje u mađarsko-hrvatskim jezičkim, interkulturalnim i političkim antagonizmima.

Autor ispituje recepciju njemačkog jezika, između ostalog, i na temelju pisane zaostavštine koja je nepublicističkog tj. privatnog i intimnog karaktera, te pokazuje uvjetovanost i specifičnost te recepcije dijelom pozicioniranošću unutar društvene hijerarhije, tj. blizinom ili željom za blizinom, po pravilu viših društvenih slojeva, centru moći, a dijelom i vrlo pragmatičnim razlozima kao što je želja za uključivanjem u privredni, trgovački i poslovni život, tj. u komunikaciju mrežu Monarhije. U knjizi autor donosi i primjere konstruiranja i rekonstruiranja identiteta, tj. jezičkih transfera koji postaju identitetski transferi jer jezik u razmatranom periodu postaje okosnicom nacionalnog identiteta, a koji su izazvani pritiskom postojeće ili izranjajuće idejne paradigme. U tom smislu interesantan je slučaj Caroline (Dragojle) Jarnević, za koji je kao izvor poslužio njen privatni dnevnik koji je pisala u periodu 1833–1874. U navedenom periodu Carolina od poklonika i strastvenog

konzumenta njemačkog jezika i kulture postaje Dragojla, koja ulaže velike napore da bi pisala hrvatskim jezikom. Značajan je i primjer Josefa Paulića (Joseph Paulich), sirotinjskog djeteta ograničenog radijusa kretanja, koji nikada nije bio u “germanofonim pokrajinama Monarhije”, ali koji, naposljetku, kao uspješan proizvod učinkovitog obrazovnog sistema koji implementira viziju centra moći postaje učitelj njemačkog krasnopisa.

Autor ukazuje na načine na koje Metternichov sustav nastoji kod podanika odgojiti osjećaje lojalnosti prema caru, na lojalnosti koje formiraju vjerske zajednice, i na one koje nastoje da oživotvore intelektualne nacionalne elite u izrastanju.

Posebno je interesantan onaj segment knjige, s obzirom na idejnu ostrašćenost koja u srpskom nacionalnom diskursu postoji spram idejnih i civilizacijskih tekovina Habsburške monarhije, koji govori o prijemčivosti crnogorskog vladike Petra Petrovića Njegoša za njemački jezik kao univerzalni medij civilizacijskih tekovina, a koji je, kako autor donosi, “(...) za vladiku postao jezikom moderne znanstvene i tehničke kulture, bez koje nije moguće učiti o novinama zasigurno nužnim za razvoj njegove zemlje”. U isto vrijeme austrijski pravnici pomagali su sačiniti moderni ustav Srbije.

Jedno od pitanja koje se pred pažljivim čitaocem pojavljuje tokom komunikacije sa ovim povijesnim znanstvenim štivom jeste – da li je zapravo, kao što smo u modernom nacionalnom sustavu naučeni da misli-

mo, monokulturna nacionalna država zaista predstavljala u svakom smislu civilizacijski iskorak u odnosu na nekadašnje multikulturalno konzervativno Habsburško carstvo prve polovine 19. stoljeća, koje je manje-više činilo prostor funkcionalne međukulturalne interakcije i mobilnosti?

Kompleksna znanstvena interdisciplinarna i interkulturalna studija kao što je ova – koja pruža obilje podataka iz veoma raznovrsnih izvora i koja nastoji da pruži sveobuhvatan uvid u motive, načine i mehanizme distribuiranja i korištenja njemačkog jezika od strane centra moći, da opiše recepciju istog jezika na periferiji, različitim regio-

nalnim, ali i socijalnim razinama, da predstavi snagu jezika kao medija civilizacijskog (naučnog, tehničkog, kulturnog) utjecaja i preobražaja – može bolovati od jednog ozbiljnog nedostatka. Naime, usljed faktografskog obilja koje ima funkciju rasvjetljavanja mnogovrsnih aspekata zadate teme, čitalac počesto gubi nit koja bi trebala uvezivati povijesnu naraciju u jednu koherentnu tematsku cjelinu. Osim toga, moguće je da je originalni rukopis koji je publiciran na francuskom jeziku dosta izgubio prijevodom knjige, čime bi se dala objasniti kod čitaoca ponekad otežana recepcija smisla dijelova Baričeve povijesne i znanstvene naracije.

Sabina Veladžić

Mary Sparks, *The Development of Austro-Hungarian Sarajevo 1878–1918: An Urban History*

Bloomsbury, London, 2014, xiii + 253 str.

Sarajevo kao glavni grad Bosne i Hercegovine i širi regionalni centar vijekovima plijeni pažnju istraživača, historičara, avanturista, putopisaca i svih onih koji su željeli da upoznaju bosanskohercegovačku kulturu i način življenja. Sarajevo nije bilo interesantno i nije ostalo interesantno samo zbog gore spomenutih činjenica – da je administrativni i regionalni centar – već više zbog svojih specifičnosti koje ga uistinu čine jedinstvenim gradom

ne samo u Bosni i Hercegovini nego i mnogo šire. Rijetko je koji grad u Evropi sačuvao kulturno naslijeđe proteklih vremena kao Sarajevo. Iako je s vremenom, što nepažnjom što svjesno, uništeno mnogo objekata kulturnog naslijeđa, Sarajevo još uvijek predstavlja eponim grada u kojem se susreću brojne civilizacije. Teško je u Evropi naći grad koji ima takve osobine kao što to ima Sarajevo. Zbog tog bogatstva ovaj grad je često bio predmet istraživanja